

KNJIŽEVNA POROČILA.

Levstik Vladisir: Višnjeva repatica. Satiričen roman. V Ljubljani. Zvezna tiskarna. 1920. 506 str. 40 K.

V tej knjigi se je Levstik pokazal z nove strani, ki sicer ni popolnoma nova po nekaterih značilnih črtah, ki jih kažejo že njegovi „Obsojenci“. Kakor da ga je sram sladkobe, ki jo je razlil po „Zapiskih Tine Gramontove“ in „Gadjem gnezdu“, je krenil v drugo smer in ubral drugo struno. Napisal je „satiričen roman“, debel, obsežen ne samo po številu strani, ampak tudi po številu grotesk in karikiranih tipov. Veliko zrcalo, pravo Noetovo barko vseh človeških slabosti, ki so se, male duše v malih ljudeh, stisnile v malem in ozkem ozračju.

Ko se v tem ozračju pokaže „višnjeva repatica“, potegne vse te ljudi v svoj rep: hladne sebičneže, puhloglave štreberje, moški in ženski svet, preprostega buržuja ravno tako kakor najvišjo ekscelenco. Zgrabi jih pri njih lastni slabosti, na katero zvito računa, nazadnje pa napravi velikanski vrtinec, v katerem se maščuje za svoje nekdanje ponižanje. Vse mesto spravi po koncu, vse glave zmede, nazadnje pa izgine kakor prava „repatica“ — ne ve se, odkod je prišla, ne ve se, kam gre.

To novo struno je Levstik, to se na delu pozna marsikje, ubiral z naslodo in užitkom. Ne pozna se samo na sočnosti in iznajdljivosti dikcije, pozna se tudi na tem, da ga je nova melodija večkrat potegnila s seboj in zanesla v stran. Tako se je zgodilo, da je pisatelj, sam opajajoč se nad svojim prešernim delom, začel z odra škiliti v parter, da vidi, ali se tudi občinstvo dovolj opaja, in da je začel melodijo uravnavati po publikumu. Tako se včasih z odra, na katerem bi se naj — in se tudi res — agirala aristofanska burka ali rabelaisovska komedija, oglasi čisto navadea kuplet. To se godi v vseh onih slučajih, kjer Levstik po nepotrebnem pretira. Pretiravanje je res glavno sredstvo satire, davno pa že ni več satira, če se pretirava prav vse, ne samo intelektualne in moralne lastnosti (pravzaprav defekti) opisanih značajev, ampak tudi še formalna sredstva izražanja. Etos, ki je glavno gibalno vsake satire, se pri takem prešernem, brezmejnem pretiravanju izgubi v karikaturo in grotesko, ki ji je končni cilj samo še čisto animaličen krohot. Zato ne sodi v tak roman sentimentalna storija med grofom in ubogo Marijo, niti ona zgovorna imena glavnih oseb, niti vsa „pohlinščina“ (temelječa na intelektualnih defekti humanista Pohlina!), niti Smučiklasov „Toper tan“! Zdi se, da se je Levstik hotel res prav na vsa usta razkrohovati nad vsemi in vsem, celo mladina (Rožmarinček, Križaj, Rovani) je pri njem orisana z rahlo ironijo Edina, ki jima velja njegova simpatija, sta v tem krogu „steničar“ Bilban in — menda še — socijalist urednik Mahnè.

Da se ni mogel brzdati, bi ne rekel; prej bi trdil, da se ni hotel. Tako je tratil svoje talente na reč, ki jih ni vredna. To mi je žal, ker se sicer v tej knjigi kažejo novi Levstikovi talenti. Samo da opozorim na stilistično novost baš v tej knjigi, ki je za naš jezik naravnost predrznost, ki pa se je sijajno posrečila: ona bogata uporaba participa, ki je za nas nenavadna, s katero pa doseže Levstik

večkrat naravnost pregnantno sklenjenost in preciznost sloga. To je po „Tini Gramontovi“ in „Gadjem gnezdu“ nova faza v razvoju Levstikovega sloga. Dikcija je tu in tam čudovito plastična. Tako n. pr. kar prvi stavki I. poglavja ali sledeči stavki: „Prav to noč je prirohnel po Tržaški cesti močan popotni avtomobil, utihnil med prvimi hišami, ubral jo brueč proti „Imperialu“ ter se ustavil pred vhodom liki ogromen muren z ognjenimi očmi... Razjarjena masa voza je vrtinčasto cepetaje udarila v daljo, štejoč kantone s svojimi kovinskimi stoki; še blisk na ovinku, in mleko mesečine je teklo po cesti kakor prej.“ (Str. 8.) Ali n. pr. (str. 28.): „Ogorek v svečniku se je topil; v poslednjem boju plamenčka so se kremžile oblike pohištva, oljnih tiskov na stenah in knjig, razmetanih po mizi, polici in komodi. Ura je odštela enajst brnečih udarcev; plamen je poskočil, kakor bi bil vesel, da je odslužil; v temo, ki se je storila, je legel z okna štirikotni odsev pecestnih svetilk“.

Z „Epilogom“ je ves roman srečno sklenjen in spretno zaokrožen. Vse se je pomirilo, življenje je zopet teklo kakor poprej. Samo poroke dveh glavnih junakov, Dore in Egona, še pričakujemo. Toda ne čakamo je: „... na svatbeno jutro... so jo našli nemo in mrzlo na otomani, zraven na tleh pa razbito stekleničico z ostanki belkastega prahu. „Ciankalij“, je kratko rekel zdravnik. To žalostno dejanje je spet nekoliko vznemirilo naše ljudi, in tudi Veselkovo ime se je oglasilo iznova; no, stvar je bila romantična in svet jo je odložil, kakor odložimo roman.“ Na predzadnji strani dolgega romana je to učinkovit trik, s katerim se do konca pomiri čitateljevo pričakovanje; formalno geslo, da je stvar pri kraju. Stavki o Rovanu, ki še slede in ki bi naj bili nekaka perspektiva v bodočnost, so ravno tako samo zadovoljen in eleganten pisateljev manu propria, ob katerem tudi bravec občuti njegovo veselje, da je storije konec. J. A. G.

Marija Kmetova, Bilke. Založila „Zvezna tiskarna“ v Ljubljani, 1920.

Marija Kmetova je v sodobni slovenski literaturi čisto svoja, doslej morda premalo opažena in vsekako premalo cenjena osebnost. Kratke, eterskonežne, do bolnosti subjektivne in do genljivosti poetične perorisbe njenih „Bilk“ so se pojavljale nekaj let skromno in ponižno v podlistku „Slovenskega Naroda“ in v predalih „Ljubljanskega Zvona“, ne da bi se bil zgenil radi njih najperfektno zdresirani književni okus. Morda so našle pri ženskem delu občinstva tem več priznanja — takrat; zakaj danes, ko se predstavljajo bravcu zbrane v majčkem zvezku, jih mora pozdraviti s hvaležnostjo tudi moški bravec, ki ga le količkaj miče pogledati v tiho snovanje in koprnenje ženske duše. Ako primerjamo „Bilke“ z raznimi znanimi ženskimi konfiteorji domačih in tujih literatur, nas iznenadi nadvse simpatično baš njih snežna, skoraj bi rekel, japonska devištvenost; to je v žanru, kjer prevladuje malodane obvezna megerska razgaljenost, gotovo nemajhna pohvala. Nekatera mesta so pravcati biseri, ki bi se smelo lahko pokazali zraven Altenbergovih minijatur, ako bi ne bili tako svoji, tako čisto izven vsake šole in vpliva. Odveč se mi zdi analizirati te lirične črtice s perspektivami romanov in tragedij; moral bi si izposoditi pisateljčino pero — kakor mislim sploh, da bi znala oceniti to žensko, našo najbolj žensko knjigo le ženska edina. In cenila jo bo! V tem prepričanju priporočam knjigo vsem zamišljenim dušam kar najtopleje, kot sam hvaležen bravec in ne morda le, da bi izpolnil svojo (v tem slučaju zares veselo) kumovsko dolžnost! V. Levstik.